

TIETEELLISEN TUTKIELMAN PERUSTEET

Ohjeita saamelaisen kulttuurin oppiaineen tieteellisten tutkielmien kirjoittamiseen

Kandidaatintutkielma

/pro gradu -tutkielma

Saamelainen kulttuuri

Giellagas-instituutti

Oulun yliopisto

Kevät 2017

Oma nimi

SISÄLLYSLUETTELO

1 JOHDANTO	1
2 TUTKIMUKSEN VAIHEET	2
2.1 Tutkimusetiikka	2
2.2 Aiheen valinta	3
2.3 Tutkimussuunnitelma	3
2.3.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset	4
2.3.2 Teoreettinen viitekehys ja metodi	5
2.3.3 Aineiston hankkiminen	7
2.3.3.1 Saamelaisen kulttuuriarkiston aineistot	8
2.3.3.2 Haastattelun tekeminen	9
2.4 Kirjallisuuteen perehtyminen	10
2.5 Aineiston analyysi	11
2.6 Kirjoittaminen	12
3 TUTKIELMAN RAKENNE	14
3.1 Tutkielman laajuus ja perusrakenne	14
3.2 Alkuosa	14
3.3 Runko-osa eli varsinainen teksti	15
3.4 Lopetusosa	16
4 LAINAAMINEN JA LÄHDEVIITTEET	17
4.1 Pisteiden paikka	19
4.2 Tarkempia viitekäytäntöjä	19
4.2.1 Suorat lainaukset	19
4.2.2 Kokoomateokseen, useampaan julkaisuun sekä useampaan tekijään viittaaminen	20
4.2.3 Elektroniseen aineistoon viittaaminen	21
4.3 Lähdeluettelo	22
5 TUTKIELMAN MUOTOSEIKAT	24
5.1 Taulukot ja kuvat	25
6 TIETEELLINEN KIRJOITUSTAPA	26
6.1 Tieteellisen tekstin ominaisuudet	26
6.2 Kirjoittajan kompastuskiviä	27
6.3 Hyödyllisiä linkkejä ja vinkkejä	30
LÄHTEET	32
LIITTEET	

1 JOHDANTO

Yliopiston humanistisen koulutusalan opiskelijoiden ensimmäinen tutkinto on *humanististen tieteiden kandidaatin tutkinto* (HuK). Kandidaatin tutkinnon suorittaminen kestää kolme vuotta, ja se edellyttää tarvittavien pää- ja sivuaineiden suorittamisen lisäksi kandidaatintutkielman tekemistä. Humanististen tieteiden kandidaatin tutkinnon jälkeen voi suorittaa *filosofian maisterin tutkinnon* (FM). Tähän kuuluvat pääaineen syventävät opinnot sekä tarvittavat sivuaineet. Opintojen merkittävin yksittäinen ponnistus on pro gradu -tutkielma.

Kandidaatintutkielma ja pro gradu ovat tieteellisiä tutkielmia, joissa tutkimusaineistoa analysoidaan erilaisin metodein sekä lähdekirjallisuuden avulla. Huolellisesti esitetty kirjallinen tutkielma on tutkijan väline esittää ja perustella saamiaan tutkimustuloksia.

Tämän oppaan ohjeista on hyötyä kandidaatintutkielman kirjoittajalle ja myös pro gradu -työn tekijälle. Opas on suunnattu avuksi varsinkin kandidaatintutkielman tekemiseen, sillä sisältö on gradua tekeväälle jo suurimmaksi osaksi tuttua.

Opas on kirjoitettu samaan muotoon kuin tieteellinen tutkielma. Tekstiä lukiessaan kannattaa kiinnittää siis huomiota tekstin muotoiluun ja rakenteeseen. Opas perustuu useisiin julkaisuihin, joiden tiedot löytyvät lähdeluettelosta. Tärkeimpänä lähteenä toimi *Tutki ja kirjoita* (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997), joka on hyvä perusteos tutkimuksen tekijälle. Teoksesta löytyy lisätietoja lähes jokaisesta tämän oppaan käsittelemästä aiheesta.

Tämän oppaan tekemisessä ovat olleet mukana Tiina Mattanen, Marko Jouste, Sigga-Marja Magga sekä Veli-Pekka Lehtola. Opasta on päivitetty syksyllä 2016.

2 TUTKIMUKSEN VAIHEET

2.1 Tutkimusetiikka

Tutkimuksen eettiset kysymykset liittyvät koko tutkimusprosessiin. Alla on esitelty Jyväskylän yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan hyvän tieteellisen käytännön ohjeet:

- Tutkimuksenteon toimintatavat ovat rehellisiä, huolellisia ja tarkkoja.
- Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät ovat eettisesti kestäviä ja valmiin tutkimuksen julkaisu on avointa.
- Muiden tutkijoiden työ huomioidaan ja tunnustetaan muun muassa noudattamalla tutkielmanteon viitekäytänteitä.
- Tutkimuksen suunnittelu, toteuttaminen ja raportointi on tehtävä tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti.
- Ennen tutkimuksen aloittamista on sovittava kirjallisesti tutkimusryhmän ja koehenkilöiden kesken tutkimustulosten omistajuudesta ja aineistojen säilyttämisestä. Tutkimusryhmän jäsenten asema, oikeudet, osuus työn tekemisestä sekä vastuut ja velvollisuudet pitää olla selkeästi määritelty.
- Rahoituslähteet ja sidokset ilmoitetaan avoimesti ja rehellisesti.

2.2 Aiheen valinta

Tutkielman tekeminen alkaa aiheen valinnalla. Aiheen voi valita monella tapaa: toiset ovat aluksi kiinnostuneita tietystä aihepiiristä, toiset puolestaan tietystä aineistosta, jonka pohjalta sopivaa aihetta lähdetään kehittelemään. Ensimmäinen mieleen tullut aihe ei yleensä ole heti valmis tutkittavaksi, vaan ideaa täytyy tarkentaa, muokata ja rajata. Hyvä aihe täyttää seuraavat kriteerit:

- Aihe on ohjaajan hyväksymä.
- Aihe on tutkijan omasta mielestä kiinnostava ja tärkeä.
- Aiheen tutkimista varten on olemassa riittävästi sekä tutkimus- että lähdeaineistoa.

- Aihe ei ole liian laaja.
- Aihe on tutkijalle ymmärrettävä. Jos aihe tuntuu tutustumisenkin jälkeen ylitsepääsemättömän vaikealta, liian laajalta ja mahdottomalta rajattavaksi, aiheen vaihtamista kannattaa harkita.
- Aihe on sopiva tieteenalalleen. Samoja ilmiöitä voi tutkia usean eri tieteenalan näkökulmasta, joten on tärkeää kohdistaa tutkimus omalle tieteenalalleen sopivaksi.
- Aiheesta tehty tutkimus on toteutettavissa kohtuullisessa ja kuhunkin tilanteeseen sopivassa ajassa niin, että tekijän taloudelliset voimavarat riittävät. Toteutettavuuden esteenä voi olla esimerkiksi liian vähäinen lähdeaineisto tai se, ettei informanteja ole tarpeeksi tai etteivät he ole halukkaita osallistumaan tutkimukseen.

Oppiaineen professorit ja lehtorit auttavat tutkimuksen aiheen valinnassa. Aihetta ja aineistoa voi tulla etsimään myös Giellagas-instituutin Saamelaisesta kulttuuriarkistosta, jossa säilytetään mittavia saamen kieleen ja saamelaiseen kulttuuriin liittyviä aineistokokonaisuuksia. (Ks. luku 2.3.3.1.)

2.3 Tutkimussuunnitelma

Kun aihe on valittu ja alustavasti rajattu, tehdään tutkimussuunnitelma. Tutkimussuunnitelma on työkalu, jonka avulla tutkimusprosessia ja tutkimustyötä pidetään järjestyksessä. Hyvän suunnitelman perusteella tietää aina, mitä tulee tehdä seuraavaksi. Tutkimussuunnitelma on myös alkupiste, josta lähdetään parantelemaan, selkiyttämään ja perustelemaan tutkimukseen liittyviä ajatuksia. Kandidaatintutkielman tutkimussuunnitelma sisältää korkeintaan kolme sivua tekstiä. Siihen sisältyvät seuraavat asiat:

- tutkimusaiheen esittely ja tutkimuksen tarkoitus
- viittaus aihepiiriin keskeisiin teorioihin ja tutkijoihin eli siihen tieteelliseen keskusteluun, johon oman tutkimuksen avulla osallistutaan
- tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset
- metodi sekä tutkimuksen teoreettinen tausta

- suunnitelma siitä, mitä aineistoa kerätään ja miten sitä käsitellään
- suunnitelma siitä, miten työ etenee

Suunnitelmaa saa ja pitääkin muuttaa sitä mukaa, kun työ etenee. Tutkimuksessa ei tule mitään uutta esille, jos pysytään tiukasti vain niissä ajatuksissa, joita aiheesta oli olemassa ennen kirjoitusprosessia. Jos tutkimussuunnitelman pitää ajan tasalla, voi se suoraan muokkautua itse tutkielman johdantoluvuksi, sillä siinä on valmiina suurin osa niistä asioista, joita johdannossakin tarvitsee.

Tutkimussuunnitelmaa tehdessään täytyy siis pohtia työnsä taustaa ja kulkua jo hyvinkin tarkasti. Seuraavassa kolmessa alaluvun alaluvussa käsitellään niitä osa-alueita, joihin on perehdyttävä jo tutkimussuunnitelmavaiheessa. Näitä ovat tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten laatiminen, teoreettisen taustan selvittäminen, metodin valitseminen sekä aineiston hankkiminen. Näitä tietoja tarvitsee tietenkin myös varsinaista tutkielmaa kirjoittaessaan.

2.3.1 Tutkimusongelma ja -kysymykset

Kun tutkimuksen aihe on selvinnyt, voi ryhtyä pohtimaan tutkimusongelmaa ja konkreettisia tutkimuskysymyksiä. **Tutkimusongelmalla** tarkoitetaan sellaisen ongelman muotoilua, joka tutkimuksella pyritään ratkaisemaan. Tutkimusongelma on tutkimuksentekoa ohjaava päämäärä, joten sen muotoileminen on oleellista. Tutkimusongelman sisältävään virkkeeseen tulee tutkimusongelman lisäksi kiteyttää tutkimuksen kohde, tutkimuksen aineisto ja ajankohta sekä se, miten aineistoa tutkitaan.

Tutkimusongelman tueksi ja tarkennukseksi muotoillaan konkreettisia ja selkeitä **tutkimuskysymyksiä**. Ne usein hahmottuvat tarkemmin vasta tutkimuksen edetessä, mutta niitä on syytä pohtia jo tutkimuksen alkuvaiheessa. Kysymykset muotoillaan niin, että niihin saadaan vastaukset tutkimusaineiston analyysin avulla.

Tutkimuksella voi olla myös **tavoite**, jonka ei tarvitse kiinteästi liittyä työn sisältöön, vaan tavoitteena voi olla yksinkertaisesti lisätiedon tuottaminen valitusta aiheesta.

Tutkimuksen tavoite ei ole tieteellisessä tutkielmassa välttämätön, mutta tutkimusaiheen, -ongelman ja tutkimuskysymyksen muotoileminen on jokaisessa tieteellisessä tutkimuksessa pakollista.

Seuraavaksi esitellään konkreettinen esimerkki tutkimusaiheen, tutkimusongelman ja -kysymysten sekä tutkimuksen tavoitteen muotoilusta:

TAULUKKO 1: Tutkimusaiheen, -ongelman ja tutkimuskysymysten muotoilu

Tutkimusaihe:	Kaupunkisaamelaisten saamelaisidentiteetti
Tutkimusongelma:	Millainen on Rovaniemellä asuvien saamelaisnuorten saamelaisidentiteetti vuosina 2010–2012 tehtyjen haastattelujen perusteella?
Tutkimuskysymykset:	1. Millaiset asiat Rovaniemellä asuvien saamelaisnuorten saamelaisidentiteettiin vaikuttavat? 2. Miten Rovaniemellä asuvien saamelaisnuorten saamelaisidentiteetti rakentuu kaupunkiympäristössä suhteessa saamelaisten kotiseutualueeseen? 3. Millaisia eroja on Rovaniemellä asuvien nuorien saamelaisnaisten ja -miesten saamelaisidentiteetissä?
Tutkimustavoite:	Tuottaa lisää tietoa kaupunkisaamelaisista.

2.3.2 Teoreettinen viitekehys ja metodi

Tieteellinen työ tarvitsee teoreettisen taustan ja metodin ollakseen tieteellinen tutkimus. Teoria voidaan määritellä tieteelliseksi ja abstraktiksi selitysjärjestelmäksi. Tutkimuksessa teoriaan viitataan usein ilmaisuilla **teoreettinen tausta**, **teoriakatsaus** tai **teoreettinen viitekehys**.

Yksittäinen teoria voi olla hyvinkin pieni ja suppea selitysjärjestelmä, kun taas teoreettisella viitekehyksellä viitataan usein laajempiin tutkimusta tukeviin taustaoletuksiin ja selitysjärjestelmiin. Teoreettista viitekehystä käytetään luomaan pohjaa tutkimukselle sekä suuntaamaan tutkimuksen tekemistä. Teoriataustan avulla tutkimusta katsotaan tietystä näkökulmasta.

Esimerkki teoreettisesta viitekehuksesta pro gradu -työssä:

Aihe: Ylen saamelaisuutisten verkkokomentit

Tutkimuksen teoreettinen tausta: Sosiaalinen konstruktivismi ja kriittinen lingvistiikka. Sosiaalisen konstruktivismin mukaan kielenkäyttö ei vain heijasta todellisuuttamme, vaan on mukana rakentamassa sitä. Kriittinen lingvistiikka puolestaan osoittaa kielellisten valintojen yhteyksiä vallan ja kontrollin ilmenemismuotoihin sekä tarkastelee kielenkäyttöä yhteiskunnallisena toimintana.

Teoreettisen taustan näkyminen tutkimuksessa: Ylen saamelaisuutisten kommenttien tulkinta ja pohdinta tutkimuksessa pohjautuu teoreettiseen taustaan, jonka mukaan sanat ja ilmaukset eivät ole pelkkiä sanoja ja ilmauksia, vaan kirjoittajan päätöksiä ja valintoja, jotka muokkaavat todellisuuttamme ja joista voi tulkita jotakin esimerkiksi yhteiskunnan valtasuhteista. Työssä tulkitaan teoreettisen taustan pohjalta esimerkiksi sitä, miten saamelaisista puhutaan: nimetäänkö ryhmä *saamelaisiksi*, *lappalaisiksi*, *alkuperäiskansaksi*, *maahanmuuttajiksi* vai esimerkiksi *alkuperäiskansaksi julistautuneeksi joukoksi*? Teoreettista viitekehystä noudattaen valittuja ilmauksia ei siis tutkita ns. pelkkinä ilmauksina ja peräkkäisinä kirjaimina, vaan valintoina, jotka kertovat jotain siitä, millaista todellisuutta aiheesta halutaan rakentaa.

On yleistä, että tutkimuksen teoriatausta koostuu useista toisiinsa limittyvistä näkökulmista, joista toiset saattavat painottua toisia enemmän. Tämä korostuu saamentutkimuksessa, koska sillä ei ole omia, pelkästään saamentutkimukseen tarkoitettuja teoriamalleja. Saamentutkimuksen luonne on monitieteinen, ja saamelaisen kulttuurin tieteellisten tutkielmien tekoon voi soveltaa monenlaisia ja eri tieteenaloilta lainattuja teorioita.

Tutkimuksen **metodilla** eli **tutkimusmenetelmällä** tarkoitetaan konkreettisia aineiston analysoimisen tapoja eli niitä keinoja, joilla aineistoa käsitellään. Äskeistä tutkimusta Ylen saamelaisuutisten verkkokommenteista on käsitelty kriittisen, kielitieteellisen diskurssianalyysin menetelmin.

Kriittinen, kielitieteellinen diskurssianalyysi kiinnittää huomiota esimerkiksi juuri tekstin nimeämisiin (käytetäänkö tekstissä substantiivina *lappalainen* vai *saamelainen*) sekä tekstin toimijoihin eli siihen, ketkä tekstissä aktiivisesti tekevät ja ketkä puolestaan jäävät äänettömiksi objekteiksi. Näin valittu metodi näkyy myös tutkimuksen analyysiosiossa. Pelkkä menetelmän esittely johdannossa ei siis riitä, vaan sitä on sovellettava käytännössä.

Tutkimusta aloittaessaan on tärkeää valita omalle aineistolle sopivat teoreettiset taustaoletukset sekä analyysimenetelmät. Aineiston tulkitsemiseen on valittava oikeanlainen menetelmä, ja jotkut menetelmät myös sopivat paremmin yhteen tiettyjen teoreettisten taustaoletusten kanssa. Toisinaan teoreettinen viitekehys ja metodi saattavat myös sekoittaa, jolloin selvää eroa niiden välille ei voi tehdä.

2.3.3 Aineiston hankkiminen

Tutkimusta ei voi tehdä ilman aineistoa. Onneksi aineistonkeruumahdollisuudet ovat laajat, sillä lähes mikä tahansa ihmisen tuottama ja saamelaiskulttuuriin liittyvä kelpaa oppialamme tutkimuksen aineistoksi. Aineistonkeruuta suunnitellessaan kannattaa miettiä vastauksia muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- **Sopiva aineisto:** Minkä aineiston avulla aihettani voisi parhaiten tutkia? Millaista aineistoa tarvitsen: haastatteluja, kirjallista materiaalia (mm. verkosta, sanomalehdistä), kuvia, tauluja, piirroksia, liikkuvaa kuvaa?
- **Hankkimisen suunnittelu:** Onko aineisto jo valmiiksi olemassa, missä? Jos ei, niin miten kerään aineistoni? Keneltä tai mistä?
- **Käytännön kysymykset:** Jos valitsen aineistonkeruumenetelmäksi esimerkiksi haastattelun, miten sen toteutan? Keiden kaikkien kanssa minun on neuvoteltava aineiston keräämisen järjestelyistä? Millaisia välineitä ja valmisteluja tarvitsen? Miten varmistan, että aineistoa on tarpeeksi?
- **Eettiset kysymykset:** Onko tutkimusaineistoni eettinen ja lainopillinen puoli kunnossa? Tarvitsenko lupia tai sopimuksia aineistoni keräämiseen? Millaisia ehtoja aineistoni käyttöön liittyy?

2.3.3.1 Saamelaisen kulttuuriarkiston aineistot

Lähin apu oman tutkimuksen aineistohankintaan löytyy Giellagas-instituutin saamelaisesta kulttuuriarkistosta. Arkisto on perustettu palvelemaan nimenomaan Giellagas-instituutissa tehtävää opetusta ja tutkimusta, ja siellä säilytetään laajoja saamen kieliin ja saamelaiskulttuureihin liittyviä aineistokokonaisuuksia. Arkistosta löytyy paljon tutkittavaksi valmiita materiaaleja sekä neuvoja ja välineitä oman aineiston hankkimiseen, tallentamiseen ja hallintaan.

Esimerkkejä Saamelaisen kulttuuriarkiston materiaaleista:

Äänitteet:

- satoja tunteja saamelaisten (pääosin saamenkielisiä) haastatteluja
- satoja tunteja Yle Sámi Radion lähetyksiä 1970-luvulta
- saamelaista musiikkia
- muiden arkistojen kopioita (mm. Turun yliopiston Dálvadas-kokoelma)
- opetustilanteiden, seminaarien, konferenssien ja saamelaiskulttuuritapahtumien tallenteita

Videomateriaalit:

- Beavváš-teatterin esityksiä
- väitöstilaisuuksia, saamelaisten kansallispäivän seminaareja, opetustilaisuuksia, muita saamelaiskulttuuritapahtumia
- saamelaisia/saamelaisaiheisia elokuvia ja dokumentteja
- videolle tallennettuja haastatteluja

Valokuvat:

- ympäri saamenmaata otettuja valokuvia lähinnä 70- ja 80-luvuilta: maisemia, duodjia, elinkeinojen ja kodinaskareiden harjoittamista
- väitöstilaisuuksia, konferensseja, seminaareja, valmistumistilaisuuksia, saamelaiskulttuuritapahtumia

Kirjalliset aineistot:

- arkiston käsikirjasto: sanakirjakokoelma (saamen kielten sanakirjojen lisäksi

muiden pohjoisten alueiden vähemmistökielten sanakirjoja), saamentutkimuksen perusteoksia, oppikirjoja, lastenkirjallisuutta

- Giellagaksen opinnäytteet: kandidaatintutkimukset, pro gradut, väitöskirjat
- lehtileikekokoelma sekä suomen- ja saamenkielisiä sanomalehtiä (mm. kattava kokoelma Ávviria)
- haastattelujen litteraatioita
- Giellagas-instituutin toimintaan liittyvää kirjallista materiaalia
- tallennettuja saamelaisaiheisia verkkokeskusteluja

Esinekokoelma:

- Esinekokoelma on verrattain suppea, sillä arkiston painopiste on ääniteaineistoissa. Suurimman kokonaisuuden muodostavat gáktit, joiden lisäksi kokoelmaan kuuluu luhkia, lakkeja, kenkiä, vöitä, pirtanauhaa, paulanauhoja, kahvipussukoita ja laukkuja.
- Erityislaatusinta esineistöä ovat Aili Mattuksen valmistamat nuket
- Esinekokoelmaan kuuluu myös laaja kokoelma saamelaisaiheisia julisteita

Aineistoista on lueteltu vain tärkeimmät esimerkit. Tarkempia tietoja aineistoista saat osoitteesta www.oulu.fi/giellagasinstituutti/saamelainen_kulttuuriarkisto, käymällä Saamelaisessa kulttuuriarkistossa tai lähettämällä sähköpostia osoitteeseen ska@oulu.fi.

2.3.3.2 Haastattelun tekeminen

Valmiin haastatteluaineiston käyttäminen tai haastattelun tekeminen itse on Giellagas-instituutissa yleinen aineistonhankintatapa. Saamelaisessa kulttuuriarkistossa on kehitetty eettisesti ja lainopillisesti kestävät käytänteet haastatteluaineiston hankkimiseen, tallentamiseen sekä käyttämiseen.

Saamelaisesta kulttuuriarkistosta opiskelija saa välineet haastattelun tekemiseen. Arkistosta voi lainata nauhurin tai videoivan nauhurin, muistikortin sekä muut tarvittavat laitteet. Haastattelija saa arkistosta mukaansa myös sopimukset, joilla haastateltavan valitseminen ehdoin ja rajoituksin sovitaan materiaalin tallentamisesta Saamelaiseen kulttuuriarkistoon.

2.4 Kirjallisuuteen perehtyminen

Omaan tutkimukseen liittyvään kirjallisuuteen perehtyminen alkaa viimeistään tutkimussuunnitelman tekemisen aikana. Kirjallisuuteen perehtymällä tutkimuksen näkökulma sekä tutkimuksen teoreettiset ja metodiset seikat alkavat todennäköisesti selkiytyä. Oman alan kandidaatintutkielmia ja pro graduja lukemalla saa hyvän kuvan siitä, millainen oman tutkielman tulee konkreettisesti olla. Käytännössä kirjallisuuteen perehtyminen jatkuu lähes koko työn tekemisen ajan. Lukeneisuus ja aiemman tutkimuksen tunteminen on tutkijalle oleellista, jotta hän voisi täysipainoisesti osallistua alansa tieteelliseen keskusteluun.

Heti tutkielmanteon alkuvaiheessa kannattaa tehdä muistiinpanoja käytetyistä lähteistä, koska kaikkea kirjoittamaansa voi hyödyntää itse tutkielmassa. On hyödyllistä kirjoittaa käyttämiensä lähteiden tiedot heti muistiin (kaikki tiedot, joita lähdeluettelossa ja lähdeviitteissä vaaditaan), koska samoihin tietoihin palaaminen myöhemmin voi olla työlästä. **Jo heti tutkielmanteon alkuvaiheessa kannattaa siis alkaa tehdä lähdeluetteloa.**

Omaan tutkimukseen liittyvää kirjallisuutta etsiessään ja lukiessaan on hyvä muistaa, että tietoa voi etsiä monesta paikasta. Paperiteosten ja -lehtien lisäksi kannattaa tutustua erilaisiin elektronisiin tietokantoihin. Kirjasto on luonnollinen aloituspaikka, ja siellä työskentelevät informaatikot osaavat auttaa tiedonhaussa.

Kirjallisuuden hankinnassa tarvitaan lähdekritiikkiä. Lähteiden tulee olla luotettavia, monipuolisia ja mahdollisimman tuoreita. Alan vanhoja perusteoksia saa toki käyttää, kunhan muistaa ottaa mukaan myös aiheeseen liittyvät tuoreimmat tutkimustulokset. Monipuolisuudella tarkoitetaan muun muassa sitä, ettei koko tutkimusta voi rakentaa ainoastaan parin tutkijan tekemän kirjallisuuden varaan. Luotettavuudella viitataan kirjallisten lähteiden tekijöiden uskottavuuteen tutkijoina sekä tehdyn tutkimuksen puolueettomuuteen.

Tutkimukseen tulisi kelpuuttaa ainoastaan alkuperäisiä lähteitä eli sellaisia, joita lähde teoksen kirjoittaja ei itse ole lainannut keneltäkään. Niin sanotut toisen käden lähteet eivät siis kelpaa. Syynä tähän on se, että pitkässä lainaus- ja tulkintaketjussa alkuperäisen

lähteen idea on saattanut muuttua tai vääristyä, joten on turvallisempaa palata alkuperäisen lähteen luo.

2.5 Aineiston analyysi

Tutkimusaineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko on tutkimuksen ydinasia. Tutkimusaineistoa analysoidaan sopivaa tutkimusmenetelmää käyttäen. Toisinaan metodi eli menetelmä on onnistuneesti valittu jo aiemmin, mutta toisinaan se saattaa vaihtua vielä analyysivaiheen kynnyksellä, jos aiemmin valittu menetelmä ei näytäkään sopivan kerättyyn aineistoon. Analyysivaiheessa tutkija saa vastaukset tutkimuskysymyksiinsä, mutta toisinaan voi käydä niinkin, että aineisto vastaakin hieman erilaisiin kysymyksiin kuin tutkija on oletanut. Tällöin tutkija ymmärtää, miten tutkimuskysymykset olisi oikeastaan pitänyt asettaa. Tutkimuskysymyksiä voi onneksi muuttaa aina siihen asti, kunnes työ palautetaan.

Ennen varsinaista analysointivaihetta voi joutua tekemään monenlaisia esitöitä. On muun muassa tarkistettava, että kerätty aineisto on tarkoituksenmukainen: sisältykö aineistoon vaikkapa selviä virheellisyyksiä tai puutteita? Esimerkiksi kyselylomakkeita voi toisinaan joutua hylkäämään, jos ne on väärin täytetty. Saatua aineistoa voi joutua joskus myös täydentämään tai täsmentämään. Haastatteluaineistosta saattaa lisäksi puuttua jokin olennainen tieto, joka haastateltavalta joudutaan myöhemmin pyytämään. Aineistoa joutuu myös järjestelemään, ennen kuin sitä on mielekästä lähteä tarkemmin analysoimaan. Haastatteluaineisto on myös litteroitava eli kirjoitettava puhtaaksi ennen analyysivaihetta. Vaikka esityöt tavallisesti tehdään ennen varsinaista analyysiä, tekee tutkija aineistosta havaintoja jo sitä kerätessään. Aineistoa kerätään, järjestellään ja analysoidaan siis samanaikaisesti.

Aineiston analysointiin ei voi antaa kovinkaan yksityiskohtaisia ohjeita, sillä analyysin kulku riippuu tutkijan valitsemasta tutkimusmenetelmästä. Yleisinä ohjeina analyysiosuuteen voi kuitenkin sanoa, ettei pelkkä aineiston esittely riitä, vaan tehdyistä huomioista on tehtävä tulkintoja ja johtopäätöksiä. Olennaista johtopäätöksien ja tulkintojen muodostamisessa on se, että tutkija osaa havaita niiden yhteyden aiempaan tutkimukseen ja muuhun tutkimuskirjallisuuteen.

2.6 Kirjoittaminen

Tieteellisen tekstin kirjoittaminen harvoin toimii niin, että kaikki olisi kerralla valmista. Kirjoittaminen on tässäkin tapauksessa prosessi, johon kuuluu erilaisia vaiheita. Vaiheet eivät ole erillisiä, vaan käytännössä ne limittyvät ja sulautuvat toisiinsa.

Ideointi- ja suunnitteluvaiheessa kirjoittaja hankkii tietoa valitsemastaan aiheesta. Tätä tietoa kirjoittaja hauduttelee, jäsentelee ja rajaa. Jo tässä vaiheessa kannattaa kirjoittaa ideoita ja ajatuksia paperille: aihepiiriin liittyvistä ajatuksista voi tehdä erilaisia listoja sekä käsitekarttoja, joista hahmottuvat asioiden väliset suhteet. Kun kirjoittaja on syventynyt aiheeseensa ja ideoinut ahkerasti, alkaa aiheesta muodostua kokonaiskuva. Kun suurin piirtein tietää, mitä työssään haluaa sanoa, voi alkaa hahmotella asioiden hierarkiasuhteita ja luoda alustavan sisällysluettelon.

Viimeistään luonnosteluvaiheessa kirjoittaja alkaa kirjoittaa yhtenäisiä tekstipätkiä. Kirjoittamisen voi aloittaa sieltä, mistä se tuntuu lähtevän parhaiten liikkeelle. Monelle johdannon kirjoittaminen tuntuu helpoimmalta, mutta kirjoittamisen voi aloittaa myös muualta. Ensimmäisten luonnostekstien ei tarvitse olla valmiita, vaan niitä voi paikata, korjailia ja täydentää myöhemmin. Luonnosteluvaiheessakin kannattaa kiinnittää huomiota siihen, että teksti on yhtenäistä ja rakentuu hyvin. Kunkin luvun ja kappaleen alussa on hyvä miettiä seuraavan tekstijakson perusidea: Mitä haluan tällä osuudella aiheestani sanoa? On myös tärkeää muistaa käytännössä soveltaa tutkimusmetodiaan sekä havaita ja luoda yhteyksiä aiempaan tutkimukseen.

Luonnosteluvaiheen jälkeen tekstiä pitää muokata. Muokkausvaiheessa kirjoittaja hioo ja täydentää tekstin merkityksiä, poistaa turhia osioita sekä järjestää tekstiä uudelleen. Tavoitteena on selkeä, johdonmukainen teksti. Muokkausvaiheessa on hyödyksi, jos kirjoittaja on saanut palautetta tekstistään. Viimeistään muokkausvaiheessa myös oikeakielisyysasioihin pitää kiinnittää erityistä huomiota. Yleensä kirjoitusvirheet huomaa parhaiten silloin, kun tekstin on antanut levätä hetken. Oikoluvun pariin kannattaisikin palata vasta sitten, kun on ensin pari päivää tehnyt ja ajatellut jotakin aivan muuta kuin kandidaatintutkielmaa tai graduaan.

Valmis tutkimus saatetaan muiden tieteentekijöiden luettavaksi. Oulun yliopiston

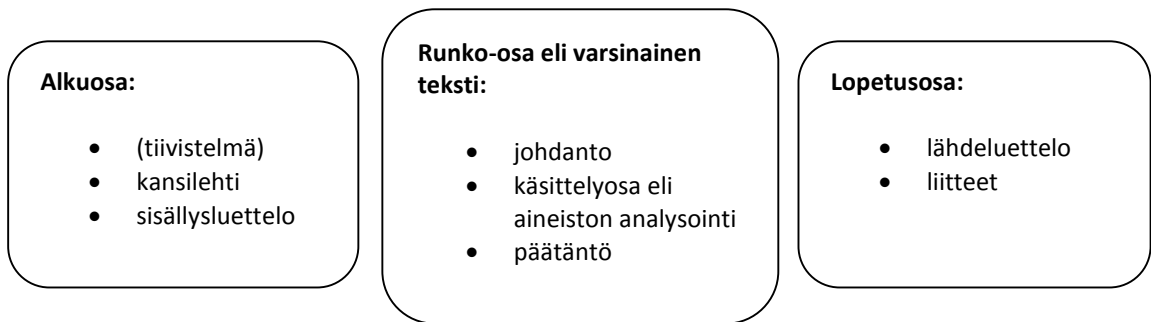
humanistisessa tiedekunnassa tehdyt kandidaatintutkielmat sekä gradut syötetään *Laturi*-ohjelman avulla *Jultika*-tietokantaan. Valmiin tutkimuksen tuloksia voi esitellä myös tieteellisissä konferensseissa tai aikakauslehdissä. On lisäksi tärkeää, että saadut tutkimustulokset palautuvat jollakin tapaa tutkimuksen kohteena olleelle yhteisölle, ja varsinkin alkuperäiskansatutkimuksessa tutkimustiedon palauttamista pidetään oleellisena. Jo informantteja haastatellessaan voi kysyä, millä tavoin he haluavat kuulla valmiin tutkimuksen tuloksista. Valmiin työn voi vaikkapa (sähkö)postittaa tutkimukseen osallistuneille henkilöille.

3 TUTKIELMAN RAKENNE

3.1 Tutkielman laajuus ja perusrakenne

Kandidaatintutkielman pituus on noin 17–20 sivua ja pro gradun noin 80 sivua. Kansilehti, sisällysluettelo ja liitteet eivät sisälly sivumäärään. Rajatun sivumäärän tarkoitus on harjoitella tiiviin ja ytimekkään tieteellisen tekstin kirjoittamista. Kun sivumäärä on rajattu, täytyy kirjoittajan oppia tuomaan esille ainoastaan tutkimuskysymyksen kannalta keskeiset asiat.

Tieteellinen tutkielma voidaan jakaa kolmeen osaan: alkuosaan, runko-osaan ja lopetukseen. Kukin osa pitää sisällään erilaisia osioita. Tutkielman perusrakenteeseen kuuluvat seuraavat pakolliset osiot:

KUVIO 1: Tutkielman perusrakenne

Runko-osa on kandidaatintutkielman ydin. Siinä esitellään varsinainen tutkimus. Runko-osa painaa tutkielmaa arvioitaessa eniten, mutta myös alkuosan sekä lopetusosion tulee olla sisällöllisesti, muodollisesti ja kielellisesti huoliteltuja. Alkuosaan kuuluva tiivistelmä ei kuulu vielä kandidaatintutkielmaan, vaan vasta pro gradu -työhön, ja siksi se on kuviossa sulkujen sisällä.

3.2 Alkuosa

Kansilehden teksti vaihtelee aloittain. Giellagaksen tutkielmien kansilehti on samanmallinen kuin tämän oppaan kansilehti. Kansilehdessä tulee lukea opinnäytetyön nimi ja mahdollinen tarkentava alaotsikko, tutkielman laatu (kandidaatintutkielma/pro

gradu), oppiaine (saamelainen kulttuuri), tiedekuntatieto (Giellagas-instituutti), yliopisto ja tutkielman valmistumisen ajankohta puolen vuoden tarkkuudella (esim. kevät 2017) sekä oma nimi.

Sisällysluettelon tulee olla informatiivinen ja tiivis, ja sen pohjalta lukijan on pystyttävä hahmottamaan työn rakenne sekä olennainen sisältö. Sisältöluetteloiden muotoseikat vaihtelevat aloittain. Giellagaksen käyttämä sisällysluettelomalli on samanlainen kuin tämän oppaan sisällysluettelo. Sisällysluettelon otsikoiden on vastattava tarkalleen leipätekstien otsikoita!

3.3 Runko-osa eli varsinainen teksti

Runko-osaan kuuluvalla **johdanto-osiolla** on kaksi päätehtävää: sen tulee herättää lukijan kiinnostus sekä antaa perustiedot käsiteltävästä asiasta. Johdanto-osion alussa kirjoittaja kertoo tutkimuksen aiheen ja sen, miksi hän on halunnut tutkia juuri kyseistä aihepiiriä. Kirjoittaja lisäksi perustelee, miksi aihe on ajankohtainen, tärkeä ja tutkimisen arvoinen. Tämän taustoituksen jälkeen johdanto-osiossa kerrotaan seuraavat perustiedot:

- Tutkimusongelma ja sen ratkaisemiseen pyrkivät tutkimuskysymykset
- Aiheeseen liittyvä aikaisempi tutkimus
- Täsmällinen selostus aineistosta ja sen käsittelytavoista: Mitä aineisto tarkalleen sisältää? Miten aineisto on valittu? Kuinka paljon aineistoa on? Miten aineisto on koottu tai hankittu? Mistä? Millä tavalla? Miten aineistoa on käsitelty? Aineiston hankkiminen ja käsittely tulee kuvata niin huolellisesti, että tutkimuksen voisi halutessaan pystyä toistamaan.
- Työn teoreettiset lähtökohdat
- Käytetty tutkimusmenetelmä tai -menetelmät
- Tärkeimpien käsitteiden määrittely

Käsittelyosa eli aineiston analysointi on tutkielman olennaisin osuus, ja sen tavoitteena on selvittää, kuvata ja selittää tutkittavana oleva ilmiö. Käsittelyosassa tutkimusaineistoa puretaan sekä järjestellään analysoitavaksi ja tulkittavaksi. Pelkkä aineiston purkaminen ja uudelleenjärjestely eivät kuitenkaan riitä, vaan tuloksista täytyy tehdä havaintoja ja

johtopäätöksiä. Havainnot ja päätelmät täytyy myös punoa yhteen tutkielman metodologisen osuuden kanssa. Parhaan kuvan käsittelyosan sisällöstä saa, kun lukee oman tieteenalansa valmiita tieteellisiä tutkielmia.

Päätännössä tiivistetään tutkielman keskeinen sisältö: aihe, tutkimusongelma, tutkimuskysymykset, aineisto, teoriat ja menetelmät sekä tärkeimmät tulokset. Päätännöstä lukijan tulisi saada selville, miten tutkimuksessa onnistuttiin ratkaisemaan tutkimusongelma, miten tutkimus lisäsi aiheeseen liittyvää tietoa, missä määrin tulokset ovat yleistettävissä ja millaisia rajoituksia ja ongelmia tutkimuksentekoon tai tutkimusmenetelmään liittyi. Päätännössä tulee lisäksi vastata kaikkiin johdannossa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Päätännössä voi pohtia lisäksi sitä, millaista jatkotutkimusta aiheen tiimoilta olisi mielenkiintoista tehdä.

3.4 Lopetusosuus

Lähdeluettelosta tulee löytyä kaikki se kirjallisuus, johon tutkielman leipätekstissä on viitattu. Lähdeluettelon merkintätavat vaihtelevat tutkimusalasta riippuen. Tärkeintä on, että merkintätapa on yhtenäinen ja johdonmukainen läpi koko työn ja että kaikki työssä käytetyt lähteet löytyvät myös lähdeluettelosta. Giellagas-instituutissa noudatetaan *Sámi diedalaš áigečálan* lähdeluettelo-ohjeita (ks. luku 4.3).

Liitteiksi sijoitetaan aines, johon tekstissä viitataan, mutta jonka ei tekstin ymmärtämisen kannalta tarvitse olla leipätekstin seassa. Liitteiksi sijoitetaan usein esimerkiksi tietojenkeruulomakkeita tai muuta aineiston hankkimiseen liittyvää ainestoa. Liitteiden paikka on lähdeluettelon perässä. Liitteet numeroidaan siinä järjestyksessä kuin niihin tekstissä viitataan. Tekstissä ei viitata siis sivunumeroon, vaan nimenomaan liitteen numeroon (esim. ”LIITE 5”).

4 LAINAAMINEN JA LÄHDEVIITTEET

Tieteellistä tutkimusta kirjoittava keskustelee samalla aikaisempien tutkimusten ja tutkijoiden kanssa. Keskustelu tapahtuu lainaamalla edeltäjien tekstiä ja ajatuksia. Tällä tavalla kirjoittaja sijoittaa työnsä oman alansa tutkimuskenttään ja antaa tunnustusta aiemmille tutkijoille. Keskustelu aikaisempien tutkimusten kanssa on tieteenteon peruseriaatteita ja huomattava apu myös aloittelevalle tutkijalle, koska muiden tekemät tutkimukset toimivat kommentoinnin kohteina, vertailukohtina ja tärkeänä taustatietona.

Tieteellisessä tutkielmassa jonkun muun tekstin tai ajatusten lainaaminen tapahtuu lähdeviitteiden avulla, ja viitteiden käyttämisen tärkeimmät periaatteet ovat seuraavat:

- 1) Viitteellä erotetaan omat ja lainatut ajatukset toisistaan. Lähdeviitettä on käytettävä *aina*, kun lainaa jonkun tekstiä tai ajatuksia (sekä omin sanoin kerrotun että sanasta sanaan kirjoitetun ajatuksen yhteydessä).
- 2) Viitteen sanomaa ei saa vääristellä.
- 3) Lähdeviitteet on merkittävä mahdollisimman tarkasti.
- 4) Viitteen perusteella tulee voida löytää alkuperäinen lähde.
- 5) Viitteiden merkintätavan tulee olla johdonmukainen.

Lainauksen käytössä on tärkeää myös se, että ne liittyvät järkevällä tavalla kirjoittajan omiin ajatuksiin. Muilta lainatun tiedon tulisi olla sujuva osa omaa tekstiä. Muusta tekstistä irrallaan kelluvat, mihinkään liittymättömät katkelmat eivät kuulu hyvään tieteelliseen tekstiin. Seuraavassa esimerkissä on alleviivattu kohta, jonka ajatus on lainattu muualta. Muotoilematon teksti on kirjoittajan omaa päättelyä ja havainnointia. Tekstissä osiot sulautuvat kokonaisuudeksi:

Alkuperäiskansanimityksistä kaksi on pantu lainausmerkkeihin: ”alkuperäiskansa” ja ”alkuperäiset”. Tähän tapaan käytettynä lainausmerkit voivat osoittaa kirjoittajan asenteen ilmiötä kohtaan (Kotimaisten kielten keskuksen verkkosivut 5.10.2012). Tässä yhteydessä niiden voi olettaa tarkoittavan, että kirjoittaja lainaa muiden käyttämää ilmausta eikä välttämättä tunne nimitystä omakseen.

Alkuperäistä lähdettä voi lainata kahdella tavalla: **parafraasin** avulla tai **sanatarkkaa sitaattia** käyttäen. Parafraasilla tarkoitetaan alkuperäisen lähteen tietojen kertomista omin

sanoin, kun taas sitaatti lainataan sanatarkasti ja merkilleen juuri niin kuin se on alkuperäisessä lähteessä esitetty. Edellisen sivun tekstiesimerkissä on käytetty parafrasia. Se on tieteellisessä tekstissä yleisempi ja suositellumpi lainaamisen tapa kuin suorien sitaattien käyttäminen, joihin tulisi turvautua vain harkiten.

Lähdeviitteiden tarkat merkitsemistavat vaihtelevat aloittain, ja Giellagas-instituutissa käytetään pääosin tekstinsisäistä viitekäytäntöä. Tekstinsisäisessä viitekäytännössä lainatut osuudet tuodaan ilmi leipätekstin seassa olevien tekijätietojen eli lähdeviitteen avulla. **Lähdeviitteeseen merkitään tekijä tai tekijät, alkuperäislähteen julkaisuvuosi, kaksoispiste sekä sivunumero tai -numerot, joilta tieto on lainattu.** Huomaa, että sivunumeroiden merkinnässä käytetään ajatusviivaa (–), ei yhdysmerkkiä (-).

Tekstinsisäinen lähdeviite laitetaan sulkeiden sisään. Lähdeviitteet on merkittävä niin, että lainatuille ajatuksille löytyy aina lähde. Lähdeviitettä ei siis sijoiteta esimerkiksi aina kappaleen loppuun vaan suoraan lainatun ajatuksen yhteyteen. On kuitenkin varottava, etteivät lähdeviitteet tee tekstistä liian vaikealukuista ja pirstaloitunutta. Esimerkki tekstinsisäisestä lähdeviitteestä:

Pelko saamelaisille annettavien alueiden käyttöä ja elinkeinoja koskevista erityisoikeuksista toi saamelaiskeskusteluun uuden piirteen: voimakkaan pyrkimyksen kyseenalaistaa etninen luokittelu (Pääkkönen 2008: 90, Aikio 2009: 2).

Vaikka Giellagas-instituutin tutkielmissa käytetäänkin pääosin tekstinsisäistä viitekäytäntöä, voi joissakin tapauksissa käyttää myös *tekstinulkoisia viitteitä*. Eri viitekäytäntöjä ei saa kuitenkaan yhdistää, vaan tutkielman viitekäytännöksi on valittava jompikumpi. Tekstinulkoisia viitteitä kannattaa suosia silloin, jos lähdeviitteet ovat pitkiä ja tekstin lukemista vaikeuttavia. Tekstinulkoisessa viitekäytännössä lähde merkitään numerolla. Vastaavalla numerolla varsinainen viite löytyy joko sivun alalaidasta tai koko tekstin lopusta esimerkiksi näin:

Käsittelyosan tavoitteena on selvittää, kuvata ja selittää tutkittavana oleva ilmiö¹.

1. Jalagin 2005, 17.

4.1 Pisteen paikka

Pisteen paikalla on lähdeviitteissä suuri merkitys. Jos viite koskee vain yhtä virkettä (eli jos lainattua ainesta on vain yhden virkkeen verran), *piste merkitään sulkujen jälkeen*, jolloin lainattu teksti ja viite muodostavat yhden, pisteeseen päättyvän kokonaisuuden. Huomaa, että lainatun virkkeen loppuun ei tule erikseen toista pistettä, vaan sekä lainatun osan että viitteen loppupiste on yhteinen:

Kerrotaan, että jos koira oli vienyt luita seidalta, tuli kyseisen koiran omat luut haudata seidan luo otetun uhrin sijaan (Manker 1957: 44, 76, 93).

Jos viite koskee useampaa virkettä, *piste merkitään sulkeiden sisäpuolelle*. Huomaa, että tällöin viitettä edeltävät lauseet saavat kaikki omat lopetuspisteensä, ja sellaisen saa myös sulkujen sisällä oleva viite. Sulkujen sisällä oleva viite muodostaa näin itsenäisen, pisteeseen päättyvän kokonaisuuden:

Kiinnostus yhteiskunnallista muutostarvetta, epätasa-arvoa ja vallankäyttöä kohtaan yhdistyvät usein juuri rasismiin aihepiiriin kuuluvissa diskurssinanalyttisissä tutkimuksissa. Rasismi onkin kriittisen diskurssianalyysin piirissä yksi tutkituimmista teemoista. (Pietikäinen 2000: 205.)

Tekstinulkoisessa viitekäytännössä pisteen paikalla on samanlainen merkitys kuin tekstinsisäisessäkin viitekäytännössä: Jos piste on pienen ylänumeron jäljessä, viittaa lähdeviite vain viitettä edeltävään virkkeeseen. Jos taas ylänumero on pisteen jäljessä, viittaa lähdeviite useampaan kuin yhteen virkkeeseen.

4.2 Tarkempia viitekäytäntöjä

4.2.1 Suorat lainaukset

Suoria lainauksia tulisi käyttää säästeliäästi, ja sitaatit on kirjoitettava tarkalleen siinä kirjoitusasussa kuin ne ovat alkuperäisessäkin tekstissä. Lyhyt suora lainaus voidaan sijoittaa tekstin sekaan lainausmerkkejä käyttäen eli näin: ”Laadullisessa tutkimuksessa aiheen rajaamiseen liittyy monia laaja-alaisia kysymyksiä” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997: 87).

Suoraa sitaattia ei voi jättää irralliseksi osaksi tekstiä, vaan sen on liityttävä tekstiin luontevasti. Sitaatteja olisi siis hyvä kommentoida ja tulkita vielä erikseen sitaattia seuraavassa tekstissä. Näin sitaateista tulee olennainen osa tulkintaa ja analyysia.

Suora sitaatti voi tarvita usein myös jonkinlaisen johtolauseen, joka tässä esimerkissä on selvyuden vuoksi alleviivattu: ”Laadullisessa tutkimuksessa aiheen rajaamiseen liittyy monia laaja-alaisia kysymyksiä”, kirjoittavat Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara (1997: 87).

Jos kyseessä on kahta riviä pidempi suora sitaatti, se sisennetään. Tässä oppaassa sisennystä on esimerkin vuoksi käytetty myös lyhyempiin pätkiin. Jos sitaatti sisennetään ja kirjoitetaan ilman johtolauseetta, ei lainausmerkkejä tarvita:

Tämä pohjoinen, vaaliluettelon ulkopuolelle jäävä väestönosa on hahmottanut identiteettiään myös monenlaisten muiden nimikkeiden avulla. He ovat määritelleet itsensä muun muassa lantalaisiksi, metsäsaamelaisiksi, kantaväestöksi sekä lappalaisiksi. Lappalaisen käsite lienee näistä tunnetuin. (Pääkkönen 2008: 96.)

4.2.2 Kokoomateokseen, useampaan julkaisuun sekä useampaan tekijään viittaaminen

Kokoomateoksessa julkaistuun artikkeliin viitataan aina artikkelin kirjoittajan nimeä käyttäen. Kokoomateoksen toimittaja ja itse kokoomateoksen nimi tulevat esiin vasta lähdeluettelossa.

Kun viitataan lähteeseen, jolla on enemmän kuin kaksi tekijää, lähdeviitteessä voidaan käyttää pelkästään ensimmäisen kirjoittajan nimeä ja ”ym.”-merkintää. Kuitenkin silloin, kun lähteeseen viitataan lähdeviitteessä ensimmäistä kertaa, mainitaan kaikkien kirjoittajien nimet:

Voidaan ajatella, että tutkimuksen nimen ja tiivistelmän ohella myös johdanto toimii eräänlaisena kirjoittajan käyntikorttina (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997: 255). (*ensimmäinen maininta*)

Erilaisille kohderyhmille tulisi kirjoittaa erilaista tekstiä (Hirsjärvi ym. 1997: 29–31). (*jälkimmäiset maininnat*)

Jos kirjoittajia on kaksi tai useampi, käytetään lähdeviitteessä &-merkkiä. Itse tekstissä

käytetään &-merkin sijasta ja-sanaa:

Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (1997: 50, 67) mukaan - -

Kun viitataan useampaan julkaisuun, ne erotetaan toisistaan puolipisteellä:

(Hirsjärvi ym. 1997: 50; Pietikäinen 2005: 30–35.)

Kun viitataan saman kirjoittajan samana vuonna ilmestyneisiin julkaisuihin, erotetaan ne toisistaan pienellä kirjaimella:

(Lehtola 2000a: 7; Lehtola 2000b: 36).

Jos teoksella ei ole tekijää tai jos tekijöitä on kuusi tai useampi, (esimerkiksi joissakin sanakirjoissa), käytetään viittaamiseen teoksen nimeä ja vuosilukua. Lähdeluettelossa kaikki tekijät tulee kuitenkin mainita. Painamattomiin lähteisiin, esimerkiksi luentoihin, viitataan luennoitsijan nimellä ja luennon ajankohdalla. Lähdeluetteloön merkitään tarkemmin lähteen tiedot.

4.2.3 Elektroniseen aineistoon viittaaminen

Elektroniseen aineistoon (esimerkiksi verkkosivuun) viittaamisessa pätevät samat periaatteet kuin tekstiaineistoon viittaamisessa. Jos verkkosivulla on henkilötekijä, käytetään viitteessä silloin tekijän nimeä sekä julkaisu- tai päivitysajankohdan vuosilukua. Sivunumerot merkitään, jos vain mahdollista.

Jos tekijä ei ole tiedossa, lähdeviitteessä käytetään julkaisijan tai sivuston nimeä ja vuosilukua (esimerkiksi: Maa- ja metsätalousministeriö 2012). Lähdeluetteloön laitetaan lisäksi elektronisen lähteen viittauspäivämäärä sekä url-osoite.

Tähän oppaaseen on laitettu vain yleisimmät lähdeviitteitä koskevat ohjeet. Lähdeviitteisiin liittyvää lisätietoa saa helposti verkosta (esimerkiksi Jyväskylän yliopiston *Nota Benestä*) ja painetuista teoksista (esimerkiksi *Tutki ja kirjoita*.)

4.3 Lähdeluettelo

Giellagas-instituutissa noudatetaan Sámi dieđalaš áigečálan lähdeluettelo-ohjeita. Ensimmäisenä lähdeluettelon viitteeseen merkitään kirjoittajan nimi. Jos tekstillä on useampi kuin yksi kirjoittaja, merkitään kirjoittajien nimet seuraavalla tavalla: *Sukunimi, Etunimi & Sukunimi, Etunimi & Sukunimi, Etunimi*. Nimen jälkeen merkitään lähteen julkaisuvuosi ja tämän jälkeen kaksoispiste.

Kaksoispisteen jälkeen merkitään lähteen nimi. Kirjan nimi kirjoitetaan kursiivilla:

Aikio, Samuli 1992: *Olbmot ovdal min. Sámiid historjá 1700-logu rádjái*. Ohcejohka: Girjegiisá.

Jos lähteenä on artikkeli, sen nimi kirjoitetaan tavallisin, ei-kursivoiduin kirjaimin. Jos artikkeli on kokoomateoksessa, teoksen nimi kirjoitetaan kursiivilla.

Stordahl, Vigdis 1995: Manne lea nu jaskat – sámi váilevaš servodatságastallama birra. – Harald Gaski & John Trygve Solbakk (doaimm.), *Essayčoakkáldat 2: Cafe boddu*. Kárásjohka: Davvi Girji. 128–136.

Aikakausjulkaisujen nimet kirjoitetaan kursiivilla, mutta julkaisusarjojen nimet tavallisilla kirjaimilla:

Magga, Tuomas 2004: Dárogiela preposišuvdnaráhkadusaid jorgaleapmi. – *Sámi dieđalaš áigečála* 1/2004: 43–53.

Bull, Kirsti Strøm 2004: Saami customary law and the proposals of the Saami Rights Committee. – Michael Jones & Audhild Schanche (doaimm.), *Landscape, Law and Customary Rights*. Dieđut 3/2004. Guovdageaidnu: Sámi Instituhtta. 161–171.

Artikkelikokoelmien toimittajien nimet kirjoitetaan näin: *Etunimi Sukunimi*. Jos toimittajia on useampi, väliin laitetaan &-merkki: *Etunimi Sukunimi & Etunimi Sukunimi & jne*. Toimittajan tai toimittajien nimien eteen laitetaan ajatusviiva (–) ja nimien jälkeen lyhenne sulkujen sisään (toim. tai saameksi doaimm.) ja tämän jälkeen pilkku:

Stordahl, Vigdis 1995: Manne lea nu jaskat – sámi váilevaš

servodatságastallama birra. – Harald Gaski & John Trygve Solbakk (doaimm.), *Essayčoakkáldat 2: Cafe boddu*. Kárášjohka: Davvi Girji. 128–136.

Lähdeluetteloon merkitään myös kustantajan kotipaikka sekä kustantaja (ei painopaikkaa tai painon nimeä!) sekä viimeisimpänä teoksen sivunumerot:

Dunfjeld, Maja 2003: *Gapta/gáptoe aerie-guedtijnie*. – Edel Hætta Eriksen (doaimm.), *Árvvut – Árvo – Vierhtie – Samiske verdier*. Kárášjohka: Davvi Girji. 143–148.

Elektroniset lähteet merkitään lähdeluetteloon seuraavalla tavalla: kirjoittajan tai kirjoittajien nimet, julkaisuvuosi, lähteen nimi, URL-osoite, viittauspäivämäärä. URL-osoite merkitään kokonaisena (http://-alkuisena) ja nuolimerkkien (< >) sisään ilman hyperlinkkiä. Viittauspäivämäärä merkitään tavallisiin sulkeisiin:

Koponen, Eino & Moshnikoff, Jouni & Moshnikoff, Satu 2010: *Sää'mkiõll, ä'rbbkiõll*. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 14. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. <<http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk14/>> (31.5.2011).

Muut lähteet, esimerkiksi luennot, merkitään lähdeluetteloon henkilön nimeä, ajankohtaa ja lähteen tarkkaa kuvailua käyttäen:

Sammallahti, Pekka [2005] = Koltansaamenkieltä koskeva luento Oulun yliopistossa 6.9.2005.

Lisää lähdeluettelo-esimerkkejä löytyy *Sámi dieđalaš áigečálan* verkkosivuilta: <http://site.uit.no/aigecala/callinravvagat/>.

5 TUTKIELMAN MUOTOSEIKAT

Luettavuuteen kuuluu huoliteltu tekstin ulkoasu. Giellagas-instituutissa tieteellisen tutkielman **riviväli** on 1,5. Tutkielma kirjoitetaan **fonttikoolla** 12 ja kirjasinlajina käytetään **Times New Romania**. Tekstin reunat tulee tasata. **Marginaalit** ovat samat kuin tässä tutkielmaohjeessa: vasempaan 4 cm, oikealle 2 cm sekä ylä- ja alareunaan 2,5 cm.

Kappaleet erotetaan toisistaan yhdellä tyhjällä rivillä. Kun luku loppuu, jätetään kappaleen jälkeen kaksi tyhjää riviä ennen uuden luvun alkua. Yksi ainoa virke ei voi muodostaa omaa kappalettaan, vaan virkkeitä tarvitaan vähintään kaksi. Myös liian pitkiä kappaleita on syytä välttää.

Tutkielmassa käytetään usein myös **sisennyksiä**. Muun muassa pitkät sitaatit sisennetään. Tämä parantaa tekstin luettavuutta.

Tämä on esimerkki sisennyksen muodosta. Sisennyksen riviväli on 1, ja sisennyksen ala- ja yläpuolelle jätetään yksi tyhjä rivi. Käytä sisentämisen aloituksen mittana yhtä tab-näppäinlyöntiä. Lyhyitä, virkkeen mittaisia esimerkkejä ei tarvitse sisentää.

Tutkielman otsikko kirjoitetaan kuten tämän oppaan kansilehdessä: tutkielman varsinainen nimi kirjoitetaan ISOIN KIRJAIMIN, mutta tarkentava alaotsikko pienellä kirjasinkoolla. Otsikko asetellaan keskelle sivua.

Päälukujen otsikot kirjoitetaan ISOIN KIRJAIMIN, mutta alaotsikot muun leipätekstin tapaan eli pienin kirjaimin. Myös lähteiden ja liitteiden otsikot kirjoitetaan isoin kirjaimin (LÄHTEET, LIITTEET), vaikka niitä ei tekstissä tai sisällysluettelossa numeroida järjestyslukuun. Fonttikoko pysyy samana kuin leipätekstissä (koko 12). Päälukujen numeroinnissa ei käytetä pistettä eikä sitä käytetä myöskään alalukujen viimeisen numeron jälkeen. Itse otsikoidenkaan lopussa ei käytetä pistettä. Pääluvun otsikon jälkeen jätetään tyhjä rivi ennen alaluvun otsikkoa tai ensimmäistä tekstikappaletta. Myös alaluvun ja tekstikappaleen väliin jätetään tyhjä rivi.

Pääotsikko eli luku alkaa aina uudelta sivulta. Alaluvut sen sijaan alkavat samalta sivulta kuin edellinen lukukin. Alaluku alkaa omalta sivultaan vain silloin, jos edelliselle sivulle

mahtuisi ainoastaan alaluvun otsikko tai otsikko ja korkeintaan kaksi riviä tekstiä. Sivun loppuun ei siis saa jättää yksinäisiä otsikoita. Myös lähdeluettelo ja liitteet alkavat uudelta sivulta.

Sivunumerointia ei käytetä nimiölehdellä eikä sisällysluettelossa. Sivunumerointi alkaa siis ensimmäiseltä johdantosivulta (jonka sivunumeroksi tulee siis 1) ja jatkuu lähdeluettelon loppuun saakka. Liitteisiin ei tule sivunumeroita.

Lihavointia tai *kursiivia* voi harkiten käyttää korostuskeinona. Tekstin tulisi kuitenkin pysyä levollisena.

5.1 Taulukot ja kuvat

Taulukoita ja kuvioita käytetään tieteellisessä tutkielmassa silloin, kun ne ovat tarpeellisin ja tehokkain tapa tietyn informaation välittämiseen. Hyvä taulukko tai kuvio myös parantaa leipätekstin ymmärrettävyyttä. Seuraavat asiat tulee muistaa taulukkoa tai kuviota tehdessään:

- Taulukot ja kuvat numeroidaan.
- Taulukko ja kuvio erotetaan leipätekstistä tyhjällä rivillä.
- Jokaisella taulukolla ja kuviolla on oma otsikkonsa, ja jokaiseen taulukkoon ja kuvioon on viitattava leipätekstissä. Taulukon otsikko kirjoitetaan taulukon yläpuolelle, kun taas kuvion otsikko kuvion alapuolelle. Otsikkoa ennen kirjoitetaan sana ”taulukko” tai ”kuvio” KAPITEELEILLA eli esimerkiksi näin:

TAULUKKO 1: Informanttien taustatiedot kuvaajaan sijoitettuina. Lähde: Manninen 2003: 4.

- Jos taulukko tai kuvio on lainattu muualta, on sen lähde ilmoitettava esimerkiksi otsikon yhteydessä (kuten yllä olevassa esimerkissä). Taulukoiden ja kuvioiden lähteet on merkittävä myös lähdeluetteloon!
- Kaikki edellä mainitut ohjeet pätevät myös karttojen ja kuvien lisäämiseen.

6 TIETEELLINEN KIRJOITUSTAPA

6.1 Tieteellisen tekstin ominaisuudet

Seuraavassa kuviossa esitellään tieteellisen tekstin ominaisuuksia. Kuvion alla kutakin kohtaa on avattu ja selitetty tarkemmin.

KUVIO 2: Tieteellisen tekstin ominaisuudet

Tekstin **asiallisuudella** tarkoitetaan sitä, ettei tekstissä saa olla tunteellisia ilmauksia, huudahteluja, hämmästyksiä, elämäkerrallisia rönsyilyjä tai tieteelliseen tekstiin kuulumattomia (puhekielisiä, murteellisia) sanavalintoja.

Tekstin **neutraaliudella ja ei-tunteellisuudella** pyritään objektiivisuuteen, joka on tieteenteon tärkeimpiä periaatteita. Objektiivisuuden vaatimus ylittää koko tutkimusprosessin, ja tieteellisen tekstin kirjoittamisen kannalta se tarkoittaa sitä, että tutkija käsittelee asiaansa kiihkottomasti eikä ole tekstissään niin sanotusti kenenkään puolella. Neutraaliutta lisää se, ettei tieteellistä tekstiä yleensä kirjoiteta minä-muodossa.

Tekstin tulee olla **perusteltua**, mikä tarkoittaa, että kaikkien tekstissä esitettyjen väitteiden tulisi olla toistettavissa siten, että kirjoittajan tekemiin päätelmiin päätyisivät myös lukijat. Väittämien tulee olla myös rationaalisia eli esimerkiksi faktoihin, havaintoihin tai loogiseen päättelyyn perustuvia.

Tekstin **loogisuudella** tarkoitetaan sitä, että asiat esitetään johdonmukaisessa järjestyksessä niin, että lukijan on helppo ymmärtää tekstiä. Loogisuus koskee koko tieteellisen tekstin rakennetta: otsikoiden tulee olla järkevässä järjestyksessä, kappaleiden selkeitä kokonaisuuksia ja virkkeiden helppolukuisia. Tekstin juonta pitäisi voida seurata helposti.

Tieteellinen teksti on lisäksi **toteavaa, selkeää ja tiivistä**, mikä tarkoittaa, että kaikki ylimääräinen tietoa ja turhat sanat karsitaan. Tekstin on kuitenkin oltava **täsmällistä**, jolloin lukija ei joudu arvailemaan sitä, mitä kirjoittaja tarkoittaa. Täsmällisyyteen ja yksiselitteisyyteen pyritään muun muassa käyttämällä tieteenalan tarkkoja oppi- ja ammattisanoja eli termejä.

Tieteellinen teksti on **kieliopillisesti korrektia**, jolloin esimerkiksi pilkkujen ja isojen alkukirjainten tulee olla paikoillaan ja kappalejaon kunnossa. Tekstistä on tarkoitus tehdä helppolukuista.

Tieteellistä tekstiä voidaan pitää kiihkeän nettikirjoittelun vastakohtana: Siinä missä nettikirjoittelulla on omat, mielivaltaiset pelisääntönsä, on tieteellisellä tekstillä yhteisesti sovitut rajat, joiden sisään argumenttien tulisi mahtua. Nettikirjoittelussa voi törmätä epämääräisiin, epäloogisiin väitteisiin ja käsitteisiin, kun tieteellisen tekstin argumentit ovat loogisia ja järjestelmällisiä. Nettikeskusteluissa törmää usein myös tunteellisiin ja kärjistettyihin väitteisiin, jotka eivät tieteellisessä tekstissä ole hyväksytyjä. Tieteellisessä tekstissä hyväksytään myös se, ettei välttämättä ole olemassa yhtä totuutta, kun taas nettikeskusteluissa usein langetaan mustavalkoisuuteen ja toisten väitteiden lyttämiseen ja väheksymiseen, jos väitteet eivät sovi yhteen oman maailmankatsomuksen kanssa.

6.2 Kirjoittajan kompastuskiviä

Tieteellisen tekstin kirjoittajan suurin ja yleisin kompastuskivi on ilmaisun mutkikkuus ja vaikeaselkoisuus. Paras ohje hyvän asiatekstin kirjoittamiseen onkin seuraavanlainen: **ilmaise asiat mahdollisimman yksinkertaisesti!** *Toimijat toimivat tämän tahon toimesta ja heillä on tahtotila pyrkiä parantamaan asiaa* -muotoinen kapulakielinen virke ei kerro lukijalle, mistä asiassa on kysymys, vaan kuulostaa kiertelevältä ja epämääräiseltä. Parempi on ilmaista mahdollisimman täsmällisesti ja yksinkertaisesti, kuka teki, mitä teki, miksi ja milloin. Kirjoittaja voi kompastua myös seuraavanlaisiin esteisiin:

- **Liian pitkät virkkeet.** Tämän voi välttää laittamalla yhteen virkkeeseen vain yhden, selkeän pääasian. Jos virke alkaa olla yli parinkymmenen sanan mittainen ja useampilauseinen, virke kannattaa jakaa useampiin osiin.
- **Teksti ei ole tarpeeksi sidosteista, jolloin tekstin juonta on vaikea seurata.** Kirjoittajan tekemät väitteet ja johtopäätökset tuntuvat lukijan mielestä töksähteleviltä. Tekstissä kannattaa tämän vuoksi käyttää tarpeeksi sidostesanoja ja ilmauksia, joilla asioiden välisiä suhteita voi osoittaa (*sen vuoksi, toisin sanoen, tiivistetysti, nimenomaan* jne.)
- **Kapulakielisyys ja muotisanojen käyttö liittyy oleellisesti tekstin monimutkaisuuteen ja -tulkintaisuuteen.** Kapulakielisyydellä tarkoitetaan yleensä tarpeettoman vaikeatajuista ja monimutkaista tekstiä. Kapulakielisyyttä vastaan voi taistella kiinnittämällä huomiota sanavalintoihin ja miettimällä, voisiko asian sanoa yksinkertaisemmin. Esimerkiksi verbin ja substantiivin yhdistelmät *aiheuttaa häiriötä* ja *tehdä ehdotus* voi helposti korvata verbeillä *häiritä* ja *ehdottaa*. Epäselviä, ympäröiväisiä muotisanvoja, ilmauksia ja verbejä kannattaa välttää. Tällaisia ovat esimerkiksi *tahtotila*, *peräänkuuluttaa*, *omata*, *toimesta*, *taholta* sekä *pitkässä juoksussa*. Myös suorittaa-verbin käyttämiseen kannattaa tekstiä kirjoittaessaan kiinnittää huomiota, sillä usein jonkin asian suorittamisen voi korvata yhdellä ainoalla kuvaavalla verbillä (*suoritin maalauksen > maalasin*).

6.3 Hyödyllisiä linkkejä ja vinkkejä

Sanojen merkitykset, tyyli, taivuttaminen ja käyttöyhteydet:

- *Kielitoimiston sanakirja* osoitteessa www.kielitoimistonsanakirja.fi

Oikeinkirjoitusasiaa (mm. välimerkeistä sekä yhteen ja erikseen kirjoittamisesta):

- *Kotimaisten kielten keskus* (www.kotus.fi) sisältää kielenhuoltoasiaa, mutta myös paljon tietoa nimistöstä, kielen historiasta sekä nykykielestä ja murteista. Täältä löytyvät mm. pilkkusäännöt.
- *Kielitoimiston oikeinkirjoitusopas*
- Kielenhuollon tiedotuslehti *Kielikello* (www.kielikello.fi), joka kirjoittaa kielestä ja kielenhuollon kysymyksistä.

Tekstin oikoluku ja tarkistaminen:

- *Tutki ja kirjoita* -teoksen loppupuolella on laaja lista asioista, joihin työtä tarkastaessaan kannattaa kiinnittää huomiota.

Hyvä asiatyyli, tekstin rakenne (mm. sidosteisuus, kappalejako):

- *Kirjoittajan ABC-kortti* -sivustolla (webcgi.oulu.fi/oykk/abc/) voi kerrata ja opiskella itsenäisesti kirjoittamiseen sekä tekstin- ja kielenhuoltoon liittyviä tietoja ja taitoja. Sivusto sisältää teoriaa sekä erilaisia harjoituksia. Täältäkin löytyvät mm. pilkkusäännöt.

Kirjoitusprosessi (ideointi, jäsentely, viimeistely):

- *Kielijelppi* (www.kielijelppi.fi)
- *Kirjoittajan ABC-kortti* antaa tietoa kirjoitusprosessista ja käsittelee lisäksi muun muassa tieteellisen tekstin argumentointikeinoja.

Muuta hyödyllistä:

- *Gradutakuu*-sivusto (www.gradutakuu.fi) antaa käytännöllisiä vinkkejä ja ohjeita gradutyöskentelyyn. Sivusto auttaa ja opastaa muun muassa gradun suunnittelussa, työskentelyyn keskittymisessä sekä työn aikatauluttamisessa.
- *Jyväskylän Koppa* (www.koppa.jyu.fi), jossa säilytetään oppimateriaaleja. Avoimen yliopiston materiaaleissa (etusivu → avoimet → humanistinen tiedekunta) on tietoa muun muassa tutkimusmenetelmistä ja akateemisista opiskelutaidoista.
- *Tutki ja kirjoita* -teos, josta löytyvät kaikki tutkimuksenteon perusasiat.
- *Jultika*-tietokannasta (www.jultika oulu.fi) voi katsella Oulun yliopistossa tehtyjä pro gradu -töitä.
- Giellagaksen sivuilta löytyy lista Giellagas-instituutin julkaisuista. Listassa ovat mm. kaikki oppiaineen opinnäytetyöt.
- Keskittymisongelmia? Lue ajanhallinnan ja keskittymisen parantamiseen tarkoitettu Pomodoro-tekniikasta *Gradutakuun* sivuilta.

LÄHTEET

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997: *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Tammi.

Helenius, Jutta & Kaakkolammi, Katriina & Laihanen, Esa & Lampinen, Arja & Nurmi, Timo & Suoniemi-Taipale, Inga 2006: *Kirjoittajan ABC-kortti*.
<<http://webcgi.oulu.fi/oykk/abc/>> (9.12.2014).

Helsingin yliopiston kielikeskus 2009: *Kielijelppi*. Helsingin yliopisto: Helsinki.
<<http://www.kielijelppi.fi/>> (9.12.2014).

Jyväskylän yliopisto 2008: *Jyväskylän yliopiston Koppa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. <<https://koppa.jyu.fi/>> (9.12.2014).